

Ističe i trend opadanja broja poglavito mađarskog stanovništva i proces naseljavanja Rumunja i Slavena na napuštena područja (Erdelj, južna Ugarska) čija je neuspjela asimilacija prouzročila promjenu etničke slike na štetu mađarskog stanovništva. Analizira vjerske prilike u Ugarskom Kraljevstvu, kao i kulturni razvoj kroz polje književnosti, obrazovanja i umjetnosti te obrazovanja. Smatra kako je ovo razdoblje od početnog naprednog stanja i razvoja ipak obilježilo manje djelovanje znanstvenih i književnih krugova i smanjenja broja tiskanih djela na mađarskom jeziku zbog konstantnih ratnih stanja krajem 17. stoljeća. Međutim, posebno ističe mir u Szatmáru 1711. g. jer je njime završio građanski rat i time je okončano dugotrajno ratno stanje. Smatra da konačno dolazi do obnove zemlje, što je početak moderne Ugarske, koja je na granici dvaju imperija uspjela preživjeti gotovo dva stoljeća.

Treću cjelinu sačinjava *Kronologija (1526.–1711.)* [278-288] u kojoj je autor sastavio kronologiju svih važnijih političkih, vojnih i kulturnih događaja u razdoblju od 1526. do 1711. godine.

Nakraju možemo zaključiti kako je knjiga Géze Pálffyja vrlo vrijedan doprinos poznavanju prilika kako u Mađarskoj tako i u okolnim zemljama tijekom 16. i 17. stoljeća. S obzirom na višestoljetnu povezanost Hrvatske i Mađarske i zajedničku povijest u ovoj knjizi svaki će znanstvenik koji se bavi navedenim razdobljem naći korisnih informacija, teza i stavova autora te detaljan popis mađarske literature, čime se stječe uvid u stupanj istraženosti navedenog razdoblja u mađarskoj historiografiji.

Vedran Klaužer

Antun – Tonko Tomić, *Dobrota: Povijesnica bokeljskog pomorstva (Pomorska i kulturna povijest Dobrote XVI-XX st.)*, Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor, Dobrota 2009., 318 str.

Antun – Tonko Tomić (Dobrota, 1924.), višegodišnji knjižničar u Pomorskom muzeju u Kotoru, tijekom više desetljeća sustavno je prikupljao građu i objavljivao radove o pomorskoj prošlosti bokeljskog naselja Dobrota. Knjiga koja se ovom prigodom predstavlja luksuzno je i slikovnom građom odlično upotpunjeno monografsko djelo opsega nešto više od 300 stranica i autorovo je sintetsko viđenje povijesnog razvoja Dobrote, posebice s obzirom na njezinu pomorsku prošlost, znamenite Dobročane i kulturno naslijeđe. Izdavač toga vrijednog djela jest Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor, zasigurno najbrojnija i djelovanjem (i konkretnim rezultatima) najplodnija hrvatska udruga u Republici Crnoj Gori.

Knjiga započinje sadržajem (6-7), zahvalnicom Hrvatskog građanskog društva Crne Gore – Kotor upućenoj svima onima koji su pripomogli realizaciji toga djela (9), predgovorom Milenka Pasinovića (10), nadahnutim recenzentskim riječima zaslužnika bokeljske historiografije Miloša Miloševića (11-12) te kratkim uvodnim slovom iz pera samoga autora (13).

Uvodnim dijelom knjige, prije prijelaza na središnju temu (pomorstvo), može se smatrati sažet osvrt na povijesni razvoj Dobrote i na legendu o njezinu nastanku (16) te jednako panoramski sročeni uvid u osnovne smjernice dobrotškoga gospodarstva i kulturnog razvoja (17).

Središnji dio knjige podijeljen je na 25 poglavlja i započinje osvrtom na geografski i morfološki prikaz Dobrote (19-38), naselja koje se u dužini od čak 7,5 km proteže duž istočne obale Kotorskoga zaljeva. Dobrotu sačinjava i niz zaselaka, a neka njihova imena podsjećaju na nekadašnja dobrotška pomorska bratstva. Za čitatelje i proučavatelje toponomastičkog ra-

zvoja Dobrote stoga je ovdje posebno vrijedan popis toponima Dobrote (popisanih smjerom Kotor – Ljuta rijeka), navedenih prema priloženoj karti na kojoj svaki opisani toponim ima svoj broj.

Slijedi cjelina posvećena razvoju pomorske trgovine Dobrote u vrijeme njezine uključenosti u mletačku državu (39-44). Razmatraju se glavni izvozni i uvozni proizvodi prevoženi dobrotskim trgovačkim brodovima (meso, sir, sol, duhan, svijeće lojanice, paklina i dr.) i udio Dobročana u mletačko-turskom ratu 1714.–1718. godine (kada Dobrota stječe status samostalne općine) te se nabrajaju i ukratko opisuju službene odredbe (terminacije) predstavnika mletačke vlasti u Boki (ponajprije izvanrednih providura u Kotoru) koje se odnose na naselje Dobrotu i tamošnje zaslužne obitelji i pojedince. Težište autora pritom je posebice upravljeno na 18. stoljeće – “zlatni vijek” bokeljskog pomorstva i trgovine, kada Dobrota postiže najveći broj stanovnika (1665 stanovnika zabilježenih 1748. godine), brodova i aktivnih pomorskih djelatnika (od vlasnika i kapetana brodova do običnih mornara). Sastavni dio onodobne pomorske djelatnosti bili su i pokušaji zaobilaženja mletačkih zakonskih (carinskih) propisa (krijumčarenje, 45-46) te često prisutni okršaji s osmanlijskim gusarima (primjerice, braće Ivanović sredinom 18. stoljeća).

Pomorskom procvatu Boke i Dobrote u 18. stoljeću posvećena su i sljedeća poglavlja rada: *Dobrotski jedrenjaci u XVIII. stoljeću*, 55-56; *Trgovačka djelatnost dobrotskih jedrenjaka u XVI-II. stoljeću*, 57-86. U potonjem poglavlju donose se, ponajprije tragom istraživačkih rezultata hrvatskog povjesničara Nikole Čolaka (*Hrvatski pomorski regesti / Regesti marittimi croati*, sv. I-II: Settecento, I parte: Navigazione nell’Adriatico, Padova 1985.–1993.), sažete regeste o smjerovima putovanja dobrotске pomorsko-trgovačke flote, o njezinim nositeljima te o vrsti prevožene robe (58-86). U svezi s dobrotskim trgovačkim komunikacijama s Mlecima autor manje poglavlje posvećuje i zapaženom udjelu Dobročana u hrvatskoj (ovdje navedenoj kao slavenskoj) bratovštini sv. Jurja i Tripuna u gradu na lagunama (87-88).

Slijedi opis stanja dobrotskog pomorstva i brodarstva u doba *Tri kratke smjene vlasti tijekom Napoleonova razdoblja (prva austrijska, ruska i crnogorsko-bokeljska vladavina)* (89-100) te poimenično navođenje (prema pomorskim obiteljima) brojčanog stanja dobrotskih lađa u doba druge austrijske uprave u Dalmaciji i Boki od 1814. do 1918. godine (101-110). Dobrotski pomorci katkada su stradavali u prirodnim nedaćama i havarijama te su tom nepovoljnom čimbeniku pomorskog razvoja posvećena poglavlja (u kojima se navode i konkretni primjeri) *Brodolomi dobrotskih brodova i stradanje pomoraca* (111-120) i *Stradanje dobrotskih pomoraca na tuđim brodovima* (121-127).

U nastavku knjige sadržano je pregledno načinjeno poglavlje *Dobrotska bratstva i njihovo brojno sudjelovanje u pomorstvu* (129-158) u kojemu se iznose podatci o udjelu dobrotskih bratstava (i pojedinaca) u pomorsko-trgovačkoj razmjeni duž Jadrana i Sredozemlja od 18. do 20. stoljeća. Redom se navode dobrotska bratstva Andrići, Dabčevići, Dabinovići, Dobrilovići, Ilići, Ivanovići, Ivanovići-Moro, Janoševići, Kamenarovići, Klačevići, Kosovići, Marovići Matovići, Miloševići, Milovići, Oparenovići, Pasinovići, Petrovići, Petričevići, Radimiri, Radoničići, Tomići, Tripkovići, Vickovići i Vulovići, a osim imena, patronima, godine rođenja i smrti, autor iznosi i podatke o mjestu i okolnostima smrti onih dobrotskih pojedinaca koji su preminuli izvan svoga zavičaja.

Poglavljja koja dodatno osvjetljavaju dobrotsko pomorstvo u moderno doba (do prvih desetljeća 20. stoljeća) odnose se na *Osiguravanje brodova* (159-161), aktivnost dobrotskih pomo-

raca u austrijskom Lloydu i u južnoj Rusiji (163-165), na pokušaj njihova djelovanja u riječnom brodarstvu u 20. stoljeću (167-170) te na uspostavu i djelovanje Bokeške plovidbe od 1892. do 1917. godine (171-174).

Kronologija predstavljanja dobrotске povijesti vraća nas, u sljedećim poglavljima, u 19. stoljeće. Autor se ovdje bavi epizodom austrijsko-turskog razgraničenja 1837.–1841. godine na području Dobrote (175-178) i donosi popis kuća pojedinih dobrotskih bratstava prema austrijskom katastru iz 1846. godine (179-183). Važna sastavnica iz političkog i društvenog života Boke i Dobrote odnosi se na osnivanje Slavjanske čitaonice u Dobroti 1862. godine koja se ubraja među prva takva društva u razdoblju Hrvatskoga narodnog preporoda na hrvatskom uzmorju. Njezin utemeljitelj i dugogodišnji predsjednik bio je kapetan Vid Kamenarović, a zadaće čitaonice bile su upravljene na promicanje “jezika svojih predaka” (186), ali i temeljnih gospodarskih grana (pomorstvo i trgovina) na kojima je – i tijekom 19. stoljeća – počivao prosperitet Dobrote (str. 185-189).

Slijedi poglavlje o znamenitostima Dobrote (191-217) u sklopu kojega su sadržani sažeti podatci o najpoznatijim dobrotskim crkvama (sv. Mateja, sv. Eustahija, sv. Petra u Ljutoj i dr.) i o tamošnjim palačama (*palaci*) pomorskih obitelji Radoničić, Milošević, Tripković, Kamenarović, Radimiri i Dabinović. Osvrt na kulturnu baštinu Dobrote nakratko prekida manja cjelina o događanjima tijekom Drugog svjetskog rata (*Paljenje Ljute i potapanje broda Cetinje 1944. godine*, 219-221), da bi potom – u sljedećim poglavljima – Tomić predstavio etnološku tradiciju i običaje Dobrote (223-232) i razvoj školstva i školskih ustanova (233-235). Završna poglavlja odnose se na biskupe, kanonike i svećenike rodom iz Dobrote (237-238) te na život i djelovanje zaslužnih Dobročana na polju pomorstva, trgovine, znanosti, umjetnosti i crkve (*Istaknuti Dobročani*, 239-272).

Kao priloge osnovnom tekstu knjige autor donosi popis jedrenjaka koje su Dobročani posjedovali u 18. stoljeću (275-279), popis kuća i njihovih vlasnika iz 1808. godine (280-282), popis jedrenjaka i njihovih vlasnika od 1800. do 1900. godine (283-298), popis brodova u registru Osiguravajućeg društva iz Dobrote od 1849. do 1857. godine (298-301), pregled katastarskih čestica na području naselja Dobrota iz 1846. godine (302-314) i tumač manje poznatih riječi, pomorskih izraza, pojmova i regionalizama (315-316). Na kraju knjige sadržani su bilješka o autoru (317) i popis literature (318).

Monografsko djelo Antuna – Tonka Tomića može se smatrati prvom zaokruženom knjigom o Dobroti, naselju koje je tijekom prošlosti (osobito od početka 18. stoljeća) zasigurno slovalo za jedno od gospodarski i kulturno najrazvijenijih naselja Boke kotorske. Knjiga je, kako je prethodno navedeno, zasnovana na višegodišnjem autorovu proučavanju povijesti Dobrote (ponajprije njezinu pomorskom razvoju) te je zapravo sinteza dosadašnjih autorovih pregnuća. Iako ovome djelu možemo pronaći i određene zamjerke (nedostatak znanstvenog aparata, krajnje reduciran popis literature, djelomično nelogičan poredak poglavlja), dobrotska povjesnica iz pera vrijednog bokeljskog pregaoca Antuna – Tonka Tomića zasigurno će naći zapaženo mjesto u nizu monografija koje se odnose na Boku kotorsku i njezina naselja.

Lovorka Čoralić